

Навроцька В.В.

*Львівський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін, кандидат юридичних наук,
доцент*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ТА ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІВ ЗА ПРИМУС, ЗАСТОСОВУВАНИЙ З МЕТОЮ НАДАННЯ ЧИ УХИЛЕННЯ ВІД НАДАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНО ЗНАЧУЩОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У ч.1 ст.373 КК України передбачено відповідальність за примушування давати показання при допиті шляхом незаконних дій з боку прокурора, слідчого або працівника підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність.

Якщо ж до такого примусу вдається суддя, то кваліфікувати його дії за ст.373 КК України («Примушування давати показання») неможливо, оскільки суддя не належить до числа спеціальних суб'єктів, перелічених у диспозиції цієї статті. Хоча суддя теж в силу свого статусу має реальну можливість змусити підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого чи свідка до дачі показань.

У цьому відношенні краще виглядає положення ст.394 КК Республіки Білорусь [Кримінально кодекс Республіки Білорусь від 02.06.1999 року
[Електронний ресурс]. Режим доступу:
[Б;1;p://e1a1on1te.by/?1;ype=1;ex1;&^пит=НК9900275#1oa0_1;ex1;_попе_1_.\]](http://e1a1on1te.by/?1;ype=1;ex1;&^пит=НК9900275#1oa0_1;ex1;_попе_1_.)

та
ст.341 Республіки Вірменія [Кримінальний кодекс Республіки Вірменія від 18.04.2003 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus.>], які
встановлюють відповідальність за примус до дачі показань шляхом незаконних дій як з боку слідчого, особи, яка проводить дізнання, прокурора, так і судді. А тому ст.373 КК України потребує вдосконалення та істотного коригування.

Ця претензія до ст.373 КК України не єдина. Слід звернути увагу ще й на наступні недоліки:

- законодавець у ст.373 КК України забороняє *примус до дачі показань*, але мовчить як про *примус до відмови від дачі показань*, так і про *примус до ухилення від дачі показань*, хоча така поведінка є не менш суспільно небезпечною;

- КК України не містить окремої норми, яка б спеціально передбачала кримінальну відповідальність за примушування до надання, відмови від надання та ухилення від надання перекладу чи експертного висновку, а також примус спеціаліста до участі у провадженні процесуальної дії чи до відмови від участі у ній або ж ухилення від такої участі. Звісно, така протиправна поведінка щодо зазначених учасників процесу може бути кваліфікована за нормами, що передбачають кримінальну відповідальність за злочини проти особи. Однак це рішення не може бути визнане задовільним з огляду на те, що застосування зазначених норм не відобразить повною мірою специфіки злочину щодо об'єкта посягання. Можливо даний підхід вітчизняного законодавця зумовлений незначною кількістю таких діянь на практиці (або ж їх фактичною відсутністю). Проте це не підстава, аби залишити частину такої важливої сфери суспільних відносин без належного кримінально-правового захисту;

- як вірно зауважується, використання у ч.1 ст.373 КК України словосполучення «показання при допиті» дуже звужує можливості застосування цієї статті [3]. Справді, згідно з КПК 2012 р. давати процесуально значущу інформацію особа може й при проведенні інших дій, наприклад, пред'явленні для впізнання (ст.228-230 КПК), слідчого експерименту (ст.240 КПК);

- аналіз ст.373 КК України приводить до висновку про те, що вітчизняний законодавець виходить із можливості заподіяння шкоди інтересам правосуддя у зв'язку із протиправним впливом на осіб, котрі є дійсними учасниками процесу. Водночас, як видається, така шкода цілком може бути завдана і шляхом посягання на майбутніх, потенційних учасників процесу, тих, кому відповідний правовий статус лише може бути наданий у майбутньому.

Свого часу подібна проблема була предметом розгляду Верховного Суду одного з наших сусідів - Російської Федерації. В одному із своїх рішень цей орган прийшов до висновку про те, що погроза вбивством, застосована до потенційного

свідка, повинна бути кваліфікована як злочин проти особи, а не правосуддя. Наведена позиція обґрунтовувалася тим, що показання даються тільки в уже розпочатому кримінальному провадженні, повідомлена ж до цього моменту інформація про злочин чи інше суспільно небезпечне діяння ще не є доказом [Кассационное определение Верховного Суда Российской Федерации от 2 сентября 2002 г. №44-002-117 // Консультант Плюс: Россия.

Технология 3000. Серия 300 - Москва, 2011. [Електронний ресурс]. Режим доступу: // www.consultant.ru]. Потреба чіткого розмежування поняття «доказів» та «доказової інформації», як на це вказує Верховний Суд РФ, поза всяким сумнівом, існує. Проте безсумнівним є й те, що небезпека та протиправність посягання на доказову інформацію є аж ніяк не меншою, ніж посягання на докази. А тому кримінальна відповідальність у разі протизаконного впливу на особу (причому як дійсного, так і потенційного учасника процесу) повинна наставати як за злочини проти правосуддя незалежно від того, чи здійснюються такі дії в уже розпочатому кримінальному провадженні чи раніше. Адже при таких посяганнях на потенційні докази, особи, які вчиняють відповідні посягання, об'єктивно намагаються досягнути тієї ж мети, що й при протиправному впливі на учасників процесу, але в уже розпочатому кримінальному провадженні;

- у ст.373 КК України слід було б передбачити відповідальність працівників правоохоронних та правозахисних органів не тільки за примус, але й за підкуп учасників процесу (у тому числі й потенційних) до: а) невиконання, неналежного виконання або ж ухилення від виконання обов'язків чи до б) нереалізації, неповної реалізації наданих законом прав та можливостей;

- у санкції ст.373 КК України, як видається, безпідставно не передбачено можливість застосування до винного такого виду покарання як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю - хоча характер злочину цього вимагає.

Усунення законодавцем цих недоліків - пріоритетне завдання найближчого часу.